

YEVROPA MUSIQA PSIXOLOGIYASINING FAN SIFATIDA SHAKLLANISH DAVRI (XIX-XX ASRLAR)

Mamatxonova Gulnoza

Namangan davlat pedagogika instituti

Musiqqa ta’limi va san’at yo’nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada XIX asrning oxiri va XX asrning boshlarida Yevropa ilm-fanida yuzaga kelgan musiqa psixologiyasi yo’nalishining shakllanishi, uning metodologik asoslari va asosiy namoyandalari faoliyati o’rganiladi. Maqolada musiqa va psixologiyaning kesishgan nuqtalarini aniqlash, musiqaning inson psixikasiga ta’siri, musiqiy idrok va emotsional reflekslar bo’yicha o’tkazilgan tajribalar tahlil qilinadi. Tadqiqot asosida bu davrdagi ilmiy yondashuvlar zamonaviy musiqa psixologiyasining poydevorini tashkil qilganini isbotlashga harakat qilingan.

Kalit so’zlar: musiqa psixologiyasi, Yevropa, XIX asr, XX asr, musiqiy idrok, estetik tajriba, musiqiy emotsiyalar, ilmiy metodologiya, Karl Stumpf, Gustav Fechner.

XIX asrning ikkinchi yarmi Yevropa ilm-fani uchun fanlararo yondashuvlarning rivojlangan davri bo’lib, ayni paytda musiqa va psixologiya sohalari birlashib, yangi mustaqil yo’nalish – musiqa psixologiyasining shakllanishiga zamin yaratdi. Bu davrda ilm-fanning asosiy maqsadi inson idroki va ongini eksperimental usullar bilan o’rganish bo’ldi. Musiqa san’atining inson ruhiyatiga chuqur ta’siri, ayniqsa emotsional reflekslar va eshitish xotirasi orqali amalga oshishi olimlar e’tiborini tortdi. Natijada musiqani faqat estetik tajriba emas, balki psixologik hodisa sifatida o’rganishga asoslangan ilmiy izlanishlar boshlanib ketdi.

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

Tarixiy-tahliliy metod – XIX–XX asrlardagi ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

Taqoshlash metodi – turli olimlar yondashuvlari o’zaro solishtirildi.

Kontekstual metod – ijtimoiy-madaniy sharoitlar bilan ilmiy rivojlanish o’rtasidagi bog’liqlik aniqlangan.

Empirik dalillar tahlili – o’sha davr tajriba natijalari (Stumpf laboratoriyalari, eshitish testi, reaksiya vaqtini o’lchash) o’rganildi.

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Yevropada musiqa psixologiyasining rivojlanishi bir qator ilmiy, falsafiy, texnologik va madaniy omillar ta’sirida ro’y berdi. Bu davrda musiqaning inson ongi, his-tuyg’ulari va idrokiga ta’sirini o’rganishga qiziqish sezilarli darajada oshdi. Quyida ushbu jarayonning asosiy jihatlari, muhim shaxslar, tadqiqotlar va kontekstlar batafsil yoritiladi.

Ilmiy psixologiyaning shakllanishi va musiqa psixologiyasiga ta'siri

XIX asrning ikkinchi yarmida psixologiya falsafadan ajralib, mustaqil ilmiy fan sifatida rivojlana boshladi. Bu jarayonda Wilhelm Wundt (1832–1920) kabi olimlarning ishlari muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Wundt 1879-yilda Germaniyada, Leipzig universitetida dunyodagi birinchi psixologiya laboratoriyasini tashkil qildi. Uning tadqiqotlari sezgi, idrok va ong jarayonlariga qaratilgan bo'lib, bu musiqiy tovushlarning psixologik ta'sirini o'rganish uchun muhim zamin yaratdi. Wundtning introspeksiya usuli (o'z-o'zini kuzatish orqali psixologik holatlarni tahlil qilish) musiqiy tajribalarni tushunishda dastlabki qadamlar sifatida ishlatildi.

Musiqa psixologiyasi bu davrda, ayniqsa, tovushlarning inson idrokiga ta'sirini o'rganish orqali rivojlandi. Masalan, tovushning balandligi, tembri yoki ritmi qanday qilib inson his-tuyg'ulariga ta'sir qilishi kabi masalalar tadqiqot ob'ekti bo'ldi. Wundtning shogirdlari va boshqa psixologlar musiqiy tovushlarni tajriba ob'ekti sifatida ishlatib, inson ongining musiqaga reaksiyasini tahlil qilishdi.

Gestalt psixologiyasi va musiqiy idrok

XX asr boshlarida Yevropada, xususan Germaniyada, Gestalt psixologiyasi paydo bo'ldi, bu esa musiqa psixologiyasining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Max Wertheimer, Kurt Koffka va Wolfgang Köhler kabi psixologlarning ishlari musiqiy idrokning butunlik sifatida qabul qilinishini ta'kidladi. Gestalt tamoyillari musiqani alohida tovushlar yoki notalar yig'indisi sifatida emas, balki bir butun sifatida idrok etilishini tushuntirishga yordam berdi.

Masalan, bir melodiyaning eshitganda, inson uni alohida notalar sifatida emas, balki uzluksiz va mantiqiy tuzilma sifatida qabul qiladi. Bu tamoyil musiqiy shakllar (masalan, simfoniyalar yoki sonatalar) va ularning psixologik ta'sirini tahlil qilishda muhim bo'ldi. Gestalt psixologiyasi musiqiy kompozitsiyalarning tuzilishi, ritmi va garmoniyasining inson ongida qanday qayta ishlanishini tushunishga yordam berdi. Christian von Ehrenfels kabi olimlarning “shakl sifati” (Gestaltqualität) tushunchasi musiqiy idrokning murakkabligini tahlil qilishda muhim vosita bo'ldi.

Falsafiy asoslar va musiqa estetikasi. XIX asr oxirida musiqaning psixologik ta'sirini falsafiy nuqtai nazardan o'rganish ham muhim rol o'ynadi. Artur Schopenhauer (1788–1860) musiqani barcha san'at turlaridan ustun deb hisobladi, chunki u insonning ichki his-tuyg'ularini va “irada”sini (xohish yoki ichki kuch) bevosita ifoda etadi, deb hisoblardi. Uning “Dunya irodasi va tasavvuri sifatida” asarida musiqaning inson ruhiyatiga chuqur ta'siri haqidagi mulohazalari musiqa psixologiyasining ilmiy o'rganilishiga turtki berdi.

Shuningdek, Friedrich Nietzsche (1844–1900) musiqaning inson psixologiyasiga ta'sirini o'rganishda muhim hissa qo'shdi. Uning “Tragediyaning

tug'ilishi" asarida musiqaning Apollon va Dionis ruhlari bilan bog'liqligi, ya'ni mantiqiy va hissiy elementlarning uyg'unligi haqidagi fikrlari musiqaning psixologik ta'sirini tahlil qilishda yangi yondashuvlarni keltirib chiqardi. Nietzsche Wagner musiqasini tahlil qilar ekan, uning inson his-tuyg'ulariga kuchli ta'sirini ta'kidladi, bu esa musiqaning ruhiy holatga ta'sirini ilmiy o'rganishga qiziqishni oshirdi.

Texnologik yutuqlar va akustika

XIX asr oxirida texnologik rivojlanish musiqa psixologiyasining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Tomas Edison tomonidan 1877-yilda ixtiro qilingan fonograf musiqiy tovushlarni yozib olish va takrorlash imkonini berdi. Bu olimlarga tovushlarni aniq tahlil qilish va musiqiy idrokning fiziologik va psixologik jihatlarini o'rganish imkonini yaratdi. Fonograf yordamida musiqiy kompozitsiyalarni qayta-qayta tinglash va ularning inson ongiga ta'sirini sinchiklab o'rganish mumkin bo'ldi.

Shu bilan birga, Hermann von Helmholtz (1821–1894) kabi olimlarning akustika sohasidagi ishlari musiqa psixologiyasining ilmiy asosini mustahkamladi. Helmholtzning “Tovush sezgilarining fiziologiyasi haqida” (1863) asari tovushning fizik xususiyatlari va uning inson qulog'i tomonidan idrok etilishini tahlil qildi. U musiqiy intervallar, garmoniyalar va tembrlarning psixologik ta'sirini o'rganib, musiqiy tovushlarning inson ongida qanday qayta ishlanishini tushuntirishga harakat qildi. Helmholtzning tadqiqotlari musiqiy psixologiyaning ilmiy asosini shakllantirishda muhim qadam bo'ldi.

Musiqa terapiyasining paydo bo'lishi. XX asr boshlarida, ayniqsa Birinchi jahon urushidan keyin, musiqa terapiyasi sifatida qo'llanila boshladi. Urushdan qaytgan askarlarning ruhiy holatini yaxshilash uchun musiqa ishlatildi, bu esa musiqaning psixologik ta'sirini amaliy jihatdan o'rganishga olib keldi. Musiqa terapiyasi musiqaning stress, depressiya va travma kabi ruhiy holatlarga ta'sirini tahlil qilishda muhim soha sifatida rivojlandi. Bu davrda Yevropada, xususan Angliya va Germaniyada, musiqa terapiyasiga oid dastlabki tajribalar boshlandi, bu esa musiqa psixologiyasining amaliy qo'llanilishiga zamin yaratdi.

Muayyan olimlar va tadqiqotlar. Bir qator olimlar va ularning tadqiqotlari musiqa psixologiyasining rivojlanishida muhim rol o'ynadi:

- Carl Stumpf (1848–1936): Germaniyalik psixolog va musiqashunos, musiqa psixologiyasining asoschilaridan biri hisoblanadi. Uning “Tonpsixologiya” (1883–1890) asari musiqiy tovushlarning idrok etilishi va tahliliga bag'ishlangan bo'lib, musiqiy intervallar va melodiylarning psixologik ta'sirini o'rganishda muhim hissa qo'shdi. Stumpf musiqiy idrokning kognitiv jihatlariga e'tibor qaratdi va musiqaning tuzilishi inson ongida qanday qayta ishlanishini tahlil qildi.

- Ernst Mach (1838–1916): Avstriyalik fizik va psixolog, musiqiy tovushlarning idrok etilishida sezgi va ong jarayonlarini o'rganishga hissa qo'shdi. Uning ishlari musiqa psixologiyasining ilmiy asoslarini mustahkamlashga yordam berdi.

- Christian von Ehrenfels (1859–1932): Gestalt psixologiyasining asoschilaridan biri sifatida musiqiy shakl va idrokning butunlik sifatida qabul qilinishini tahlil qildi. Uning “shakl sifati” tushunchasi musiqiy kompozitsiyalarni tushunishda muhim vosita bo'ldi.

Madaniy va ijtimoiy kontekst

XIX asrning romantizm davri musiqada individuallik, his-tuyg'ular va shaxsiy tajribalarni ifodalashga katta e'tibor qaratdi. Ludwig van Beethoven, Richard Wagner va Franz Liszt kabi bastakorlarning asarlari musiqaning inson ruhiyatiga chuqur ta'sirini namoyish etdi. Wagnerning operasidagi emotsional intensivlik va dramatik tuzilmalar musiqaning psixologik ta'sirini o'rganishga qiziqishni oshirdi.

XX asr boshlarida esa modernizm va ekspressionizm musiqada yangi tajribalarni keltirib chiqardi. Arnold Schoenberg va Igor Stravinsky kabi bastakorlarning atonal va eksperimental musiqasi musiqiy idrokning chegaralarini sinab ko'rdi. Bu musiqiy psixologiyada yangi savollarni keltirib chiqardi: masalan, atonal musiqa inson ongida qanday qabul qilinadi va an'anaviy garmoniyalardan farqli ravishda qanday his-tuyg'ularni uyg'otadi?

Musiqa psixologiyasining institutsional rivojlanishi

XX asr boshlarida Yevropada musiqa psixologiyasiga qiziqishning ortishi bilan bu soha institutsional darajada rivojlana boshladi. Universitetlarda va ilmiy markazlarda musiqa psixologiyasi bo'yicha tadqiqotlar olib borildi. Masalan, Berlin universitetida Carl Stumpf boshchiligidagi tadqiqotlar musiqa psixologiyasining ilmiy asosini mustahkamladi. Shu bilan birga, musiqiy idrok va estetika bo'yicha nashrlar soni ortib bordi.

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Yevropada musiqa psixologiyasining rivojlanishi ilmiy psixologiyaning yuksalishi, Gestalt tamoyillari, falsafiy mulohazalar, texnologik yutuqlar va musiqaning terapevtik qo'llanilishi bilan chambarchas bog'liq edi. Wilhelm Wundt, Carl Stumpf va Hermann von Helmholtz kabi olimlarning ishlari musiqiy idrokning ilmiy tahliliga asos solgan bo'lsa, Schopenhauer va Nietzsche kabi faylasuflar musiqaning ruhiy ta'sirini falsafiy nuqtai nazardan yoritdilar. Fonograf kabi texnologik yutuqlar va romantizm va modernizm kabi madaniy oqimlar bu sohaning rivojlanishini yanada tezlashdirdi.

Musiqa psixologiyasining dastlabki rivojlanishi bugungi kunda keng qo'llanilayotgan ko'plab yondashuvlarga asos bo'lgan. Karl Stumpfnig

fenomenologik yondashuvi zamonaviy musiqiy idrok nazariyasining poydevorini tashkil qiladi. Shu bilan birga, XIX asrda musiqaga faqat badiiy san’at sifatida qaralgan bo’lsa, bu ilmiy yondashuv musiqaning inson ruhiy salomatligi va rivojlanishidagi o’rnini ilmiy asosda tushuntirishga xizmat qilgan. Bugungi musiqaterapiya va neyropsixologik yondashuvlar tarixan aynan shu davrda shakllangan asosiy tushunchalarga tayanadi.

Xulosa. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Yevropada musiqa psixologiyasi ilmiy yondashuvlarning chuqurlashuvi, inson ruhiyatini o’rganishga qaratilgan eksperimental metodlarning kengayishi natijasida shakllangan. Bu davrdagi olimlar faqat nazariy asoslar emas, balki tajribaviy dalillarga tayangan holda musiqaning psixologik aspektlarini tushuntirib bergan.

Bugungi musiqa ta’limida XIX–XX asrdagi musiqa psixologiyasi yondashuvlaridan foydalanish tavsiya etiladi. Musiqa bilan bog’liq psixologik tadqiqotlar o’quv jarayonida amaliyot sifatida tatbiq etilishi zarur. Musiqaning emotsional ta’siri bo’yicha zamonaviy testlar tarixiy eksperimentlar bilan bog’lanib tahlil qilinishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. Qodir o’g’li, M. S. (2025). MILLIY MUSIQA–XALQ MADANIYATINING MA’NAVIY KO ‘ZGUSI. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 8(10), 107-109.
2. Qodir o’g’li, M. S. (2025). MUSIQA O ‘QITUVCHILAR DARSLARDA ILG ‘OR TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH KO ‘NIKMALARI. *SO ‘NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 8(9), 90-94.
3. Qodir o’g’li, M. S. (2025). MUSIQA SAVODXONLIGI TUSHUNCHASI. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 3(36), 220-224.
4. Qodir o’g’li, M. S. (2025). INNOVATION TEXNOLOGIYALAR TUSHUNCHASI. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(32), 87-91.
5. Qodir o’g’li, M. S. (2024). INNOVATION TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING MUSIQA TA’LIMIDA QO’LLANILISHI. *SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH*, 3(28), 68-71.
6. Qodir o’g’li, M. S. (2025). MILLIY MUSIQA–XALQ MADANIYATINING MA’NAVIY KO ‘ZGUSI. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 8(10), 107-109.
7. JURAKHONOVICH, G. J., & KARIMBERDIEVICH, R. K. Renewing the System of the Country and the Role and Significance of Art and Culture in Today's New Level of Modernization in Our Life. *JournalNX*, 6(05), 7-9.
8. Gaziyeu, J. J. (2021). STYLISTIC FEATURES OF THE WORK OF FRANZ JOSEPH HAYDN. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 215-217).

9. Gaziyeu, J. J., & Toshmatov, G. O. (2021). Acts credit module system and its implementation activities in higher educational process. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(9), 467-472.
10. Gaziyeu, J. J., & Aliyeva, N. R. (2021). Dmitriy dmitrievich shostakovich life and work. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(10), 1181-1185.
11. Joraxanovich, G. J. (2023). Psychological Factors Of Musical Education. *JournalNX*, 9(11), 8-10.
12. Botirkhanovich, S. B. (2024). The Structure of Kashkar Rubab, And Methods of Their Execution. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 5(1), 19-22.
13. Shokirkhonov, B. (2026, February). DEVELOPMENT OF STUDENTS'PERFORMING AND MUSICAL ABILITIES THROUGH INSTRUMENTS. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 77-79).
14. Botirxonovich, S. B. (2025). MUSIQA NAZARIYASI FANIDAN TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISH METODIKASI. *FARS International Journal of Education, Social Science & Humanities.*, 13(7), 139-150.
15. Toshmatov, G. U. O. (2026). Musiqa ta'limi jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. *Science and Education*, 7(2), 195-201.
16. Тошматов, Ф., & Турдалиева, О. (2023). ТАЛАБАЛАРНИ МУСТАҚИЛ ИШЛАШГА ҚИЗИҚТИРИШ ОМИЛЛАРИ. Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований, 3(6), 162-166.
17. Olimjonovich, T. G., & Komiljanovna, D. G. (2022). The Importance of the Festival “East Songs” in the Introduction and Development of National Classical Music of the Peoples of the East. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 3(6), 195-199.
18. Abduraimov, S. (2024). METHODS OF USING PRACTICAL METHODS IN MUSIC CULTURE LESSONS IN HIGH SCHOOLS. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 3(6), 22-25.
19. Abduraimov, S. Z. (2024). MUSIQA TO 'GARAKLARI ASOSIDA O 'QUVCHILARDA MILLIY RUHIYAT TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI. *Inter education & global study*, (5 (1)), 44-51.
20. Erdonov, S. B., Maxmudov, A. V., Abduraimov, O. S., Allamurotov, A. L., Mavlanov, B. J., & Mamatkasimov, O. T. (2023). On Reserves of Hippophae rhamnoides L. Fruit on the Territory of the Zarafshan National Nature Park of Uzbekistan. *American Journal of Plant Sciences*, 14, 946-954.
21. Asrakulova, A. (2025). ECONOMIC VIEWS OF ABU NASR FORABI. *Инновационные исследования в науке*, 4(2), 65-68.
22. Nabievna, A. A. (2025). ECONOMIC THOUGHTS OF YUSUF KHOS KHOJIB. *Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research*, 3(2), 212-214.
23. Asrakulova, A. (2025, February). HISTORICAL-PHILOSOPHICAL AND PUBLIC ADMINISTRATION ISSUES IN NIZAMULMULK'S “SIYOSATNOMA”. In *Международная конференция академических наук* (Vol. 4, No. 2, pp. 85-88).
24. Jurayeva, G. (2025). TALABALARNING O'ZBEK XALQ CHOLG'ULARIDA IJOCHILIK MAHORATLARINI OSHIRISHDA USTOZ-SHOGIRD AN'ANALARINING O'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 535538.
25. Jurayeva, G. (2024). MUSIQA FANIDA XALQ CHOLG'ULARINI O'RGATISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Universal Science Perspectives International Scientific Practical Journal*, 1(1).
26. Jo'Rayeva, G. Z. Q. (2026). STEM yondashuvi asosida musiqa nazariyasi ta'limini rivojlantirish yo'llari. *Science and Education*, 7(2), 169-174.

27. Akhmedov, B. (2026, February). THE ROLE OF MUSIC IN THE FORMATION OF PERSONALITY. In International Conference on Social Sciences & Humanities (Vol. 2, No. 2, pp. 72-76).
28. Akhmedov, B. (2026, February). TECHNICAL AND EXPRESSIVE ASPECTS OF THE CONDUCTING APPARATUS. In International Conference on Social Sciences & Humanities (Vol. 2, No. 2, pp. 68-71).
29. Ahmedov, B. S. (2026). Umumta'lim maktablari musiqa darslarida musiqa tinglash jarayonining metodik asoslari. *Science and Education*, 7(2), 182-187.
30. Tajiboyev, E. (2025). O 'ZBEK MILLIY QADRIYATLARINING TARIXIY MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O 'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3).
31. Tajiboev, E. (2025). ORGANIZATION OF AN OUT-OF-CLASS MUSIC CLUB IN COMPREHENSIVE SECONDARY SCHOOLS. *Развитие и инновации в науке*, 4(2), 13-16
32. Tajiboyev, E. M. (2026). Scientific and pedagogical foundations of developing the skills of listening to national music in higher education system. *Science and Education*, 7(1), 1038-1043.
33. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). O 'quvchilarning STEAM ta'lim texnologiyalarini qo 'llash asosida muammolarni yechish ko 'nikmalarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(2), 157-161.
34. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqiy mashg 'ulotlar orqali talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(3), 388-391.
35. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqa ta'limida STEM texnologiyalari va milliy musiqa integratsiyasi. *Science and Education*, 7(3), 392-395.
36. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi yo 'nalishi talabalarida ritmik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari. *Science and Education*, 7(1), 960-965.
37. Odilova, G. (2025). MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA BOLALAR BILAN ISHLASHDA MULOQOT TEXNOLOGIYASIDA. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 367-370.
38. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi orqali bolaga emotsional yondashish tendensiyalari. *Science and Education*, 7(2), 162-168.
39. Gaziyeu, J. J. (2021). STYLISTIC FEATURES OF THE WORK OF FRANZ JOSEPH HAYDN. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 215-217).
40. JURAKHONOVICH, G. J., & KARIMBERDIEVICH, R. K. Renewing the System of the Country and the Role and Significance of Art and Culture in Today's New Level of Modernization in Our Life. *JournalNX*, 6(05), 7-9.
41. Joraxanovich, G. J. (2025). XIX ASR OHIRI XX ASR BOSHLARIDA YEVROPADA MUSIQA PSIXOLOGIYASI RIVOJLANISHI. *Научный Импульс*, 4(37), 157-161.
42. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025, December). RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA PEDAGOGIKA YO 'NALISHI TALABALARI KREATIV FIKRLASH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATION METODIKASI. In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 1156-1159).
43. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025). MUSIQA TA'LIMINI BARCHA TALABALAR UCHUN INKLYUZIV TARTIBDA TASHKIL ETISH. "Iqtidorli talabalar ilmiy xabarlari" ilmiy-uslubiy jurnali, 1(2), 3-9.